

Nr 108.

Av herr **Olsson, Oscar** och herr **Wijk**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändringar i och tillägg till lagen den 10 juli 1899 om skydd för vissa mönster och modeller.

I anledning av från Konsthantverkarnas Gille, Svenska Slöjdföreningens och Stockholms Handelskammars vid olika tillfällen till Konungen inkomna skrivelser med hemställan om utsträckt skydd för mönster och modeller har Kungl. Maj:t givit patentlagstiftningskommittén i uppdrag att inkomma med förslag till ny lag om mönsterskydd och har denna kommitté i skrivelse till Kungl. Maj:t den 24 mars 1916 inkommit med ett sådant förslag, vilket med ändring av gällande mönsterlag av år 1899 går ut på att utvidga mönsterskyddet för alla industrier med smärre undantag.

I Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen, nr 5, har nu föreslagits vissa ändringar i ovannämnda gällande mönsterlag. Enligt dessa skulle emellertid icke mönsterskyddet utsträckas till att gälla alla industrier utan skulle gälla allenast metall- och träindustrierna. Som skäl till denna inskränkning har angivits det motstånd mot ett utsträckt mönsterskydd, som rests från industriellt håll, särskilt inom textil-, glas- och lervaruindustrierna. Det har framhållits, att dessa industrier för sin verksamhet vore beroende av utländska mönster, och att det vore en väsentlig förutsättning för deras utveckling att ha frihet från bindande lagbestämmelser i detta avseende. Åtminstone vad textilindustrien beträffar, skulle dessutom inom landet ej finnas erforderligt antal yrkeskunniga mönsteritare. Vad hänsynen till mönsteritarnes intressen beträffade, ansåg departementschefen i sitt yttrande till statsrådsprotokollet dessa icke böra förtjäna beaktande, då för en del

av mönsterritarna, de i industriens tjänst anställda, på grund av deras arbetsgivares rätt till deras mönster lagen icke skulle hava betydelse. Inom övriga industrier hade dels ett utsträckt mönsterskydd ansetts önskvärt, dels hade man icke haft något att invända mot ett sådant. Vid sådant förhållande syntes det departementschefen lämpligt, att mönsterskyddet endast borde omfatta metall- och träindustrin, de enda industrier, vilka enligt hans utsago skulle ha önskat ett mönsterskydd.

Mot dessa industriidkares invändningar mot mönsterskydd be vi få anföra följande.

Redan i Stockholms handelskammars ovannämnda skrivelse finnes ett yttrande, citerat i kommitténs utlåtande sid. 44, som till en del synes oss taga udden av industriens invändningar, nämligen att »mönsterlagstiftningens ändamål vore ju icke att framtvinga en allmän mönsterregistrering utan att bereda möjlighet till skydd för dem som så önskade». Även med en utsträckt mönsterlagstiftning blir ju alltid en del mönster oregistrerade och sålunda oskyddade, däremot skulle en fabrik ha ett verkligt gagn av ett skyddat mönster, då ju därigenom konkurrensens tryck på honom bleve mindre. Vad kostnaden för ett mönster beträffar, är ju denna som kommittén å sid. 49 framhåller «icke större, än att även en industriidkare med mera begränsade tillgångar utan svårighet skall kunna bära densamma, och den valuta, som ligger i rätten att ensam begagna mönstret, skall säkerligen i de flesta fall vida överstiga den å mönstret nedlagda kostnaden. Mönsterskyddet är enligt kommitténs åsikt ett både billigt och verksamt medel i konkurrenskampen och lämpar sig därför särskilt väl för den mindre kapitalstarke näringsidkaren». Icke torde heller allmänheten kunna befara någon nackdel av mönsterskydd i form av prisökning å mönstervarorna; mönsterägaren kunde uttaga ersättning för sina utgifter för mönstret enbart genom den större avsättning, som skyddet bereder honom. Endast för de fall, att det kunde påvisas, att någon industrigren genom ett mönsterskydd komme att lida verkligt men, borde enligt kommitténs åsikt en sådan industri hållas utanför området för en mönsterlag. Ett dylikt men skulle kunna tänkas uppkomma på grund av industriens beroende av utländska förebilder. De protester, som från industrihåll avgivits, ha också till den avgörande delen varit riktade mot skyddets utsträckande även till utländska mönster, under det att så gott som undantagslöst inga farhågor för ett mönsterskydd försports, om det bleve begränsat till inhemska mönster.

Men vad innebär detta, annat än att den svenska industrien erkänner

sig underlägsen den utländska i fråga om initiativ och självständig kvalitet. Man måste till fullo instämma med kommittén, då den (sid. 48 f.) håller före, »att det slaviska efterhärmandet av utlandet icke i och för sig kan vara förtjänt av någon uppmuntran från statens sida samt att det för industrien i allmänhet icke kan föreligga något verkligt behov att från utlandet låna ej blott uppslag, idéer och motiv, utan även färdiga förebilder». Ett sådant förhållande måste verka nedslående på de initiativkraftiga inom industrien och i längden också bliva till skada för industrien i dess helhet. Vi kunna i detta sammanhang endast dela kommitténs efter Stockholms handelskammars skrivelse citerade och av rätts- och kulturkänsla dikterade uppfattning, att »då mönsterskyddet införts i de flesta kulturländer, kunde det knappast vara vårt land värdigt att tillgodogöra sig de fördelar, som kunde hämtas ur bristen på mönsterskydd. Den rättsuppfattning, som låge till grund för ett sådant skydd, vore redan så allmän, att ett enstaka land svårigen kunde i längden undgå att lämpa sin rättsuppfattning efter den internationella». (Sid. 44.) Särskilt bör man härvidlag taga hänsyn till de andra skandinaviska länderna, där allmänt mönsterskydd införts.

Utöver dessa ur kommitténs utlåtande hämtade motiv för införande av ett mönsterskydd be vi att få anföra följande.

Det synes oss att departementschefen allt för mycket negligerat de kulturella värden, som ligga i ett mönsterskydd, för att i stället betrakta saken uteslutande från en ekonomisk sida. Mönsterskyddet synes oss vila på en riktig princip. Ett mönster är ett andligt arbete som har rätt till skydd i minst lika hög grad som t. ex. en revykuplett, som enl. Kungl. Maj:ts proposition till lag om rätt till litterära och musikaliska verk skulle åtnjuta skydd. Det är oss bekant, att bland konstnärer, konstindustriidkare och mönsterritare råder en djup besvikelse över det sätt, varpå propositionen försummat att taga i betraktande de synpunkter, som av dem sedan år tillbaka vid skilda tillfällen framhävts. Efter patentlagsstiftningskommitténs förslag hade man inom dessa kretsar, liksom inom kulturellt intresserade kretsar i allmänhet, hängivit sig åt förhoppningar om ett bättre tillstånd på detta område än den fullkomliga rättslöshet som för närvarande existerar. Dessa förhoppningar ha nu grusats, i dubbel måtto för övrigt, sedan Kungl. Maj:ts icke heller velat giva produkter av konsthantverk och konstindustri skydd som konstverk. Nu påstår visserligen departementschefen (propositionen sid. 12) att mönsterritare, som äro anställda i industriens tjänst och som torde utgöra det övervägande antalet mönster-

ritare, icke kunna hava något intresse av om skydd för deras arbeten förekommer eller icke, på grund av att rätten till deras mönster enligt kommitténs förslag skulle komma att tillhöra deras arbetsgivare. Men denna slutsats synes oss vara betänkligt förhastad, ty om inget skydd för mönster förekommer produceras inga mönster, d. v. s. arbetsgivarna ha icke behov av mönsterritare, medan vid motsatt förhållande det ligger i arbetsgivarens intresse att skaffa sig så många och goda mönsterritare som hans rörelse medger. Det är visserligen sant, att det i en del svenska industrigrenar icke finnes yrkesutbildade mönsterritare. Men detta beror endast på det förhållandet, att respektive industrigrenar hittills kopierat utländska mönster, ty den rent tekniska erfarenhet, som en mönsterritare behöver, är icke större än att han likaväl som sina utländska kolleger skulle kunna tillägna sig den. Utsikten till en anställning i Sverige skulle säkerligen locka många mönsterritare att med de offentliga understöd, som i detta avseende stå dem till buds, under en utländsk studieresa skaffa sig behöfvlig teknisk specialutbildning. Men naturligtvis är det bortkastade pengar att för närvarande skaffa sig teknisk utbildning i t. ex. en utländsk gardinfabrik, då utsikten till anställning i en svensk gardinfabrik är ingen. Det synes oss för övrigt från statens sida ligga en inkonsekvens i att å ena sidan med stor beslutsamhet och vidsynthet vilja gynna de tekniska skolornas kraftiga utveckling och å andra sidan beskära deras lärjungar möjligheterna till praktiskt utnyttjande av den inhämtade undervisningen med därav följande konsekvens — minskat levebröd. En så liten kategori, att deras ekonomiska förhållanden icke skulle spela någon roll för samhället, utgöra mönsterritarna knappast, om man till dem — vad man har full rätt att göra — även räknar fristående konsthantverkare, konstnärer och arkitekter. Ävenledes vilja vi fästa uppmärksamheten på att arbetare genom självbildning kunna utbilda sig till konsthantverkare; en nära kontakt mellan arbetare och konsthantverkare eller konstnärer ligger i en hel del kvalitetsindustriers intresse att åstadkomma.

Men även för *industriens* del torde de år 1916 avgivna remissyttrandena tarva en komplettering. Sedan dess torde nämligen vissa av de glas- och lervaruindustrier, som då avgåvo så avstyrkande utlåtanden, ha kommit i ett annat läge gentemot mönsterskyddet. Medan de då icke sysselsatte mönsterritare i nämnvärd grad, ha de, enligt vad vi ha oss bekant, år 1917 genom Svenska slöjdföreningens förmedling och närmast för tillverkning av föremål till den detta år av nämnda förening anordnade utställningen för inredning av enklare hem använt sig av egna konstnärliga krafter för en

viss del av sin tillverkning. De nya mönster, som då framkommo, ha icke blott av en enhällig kritik ansetts synnerligen värdefulla, utan de ha också, enligt vad flera fabrikanter själva erkänt, funnit en oväntad god avsättning just på grund av sin nyhet, sina avvikelser från gängse slentrianmässiga modeller och sin typiskt inhemska prägel. I dessa fall har det således visat sig, att redan första gången svenska fabrikanter i någon större utsträckning togo avstånd från de utländska modeller, de år 1916 voro så måna att få ha rätt att kopiera, en obestridlig framgång inte bara i kulturellt och smakavseende utan även i ekonomiskt avseende uppnåddes. Det torde icke vara en förhastad slutsats att påstå, att dessa industriidkare icke skulle ha något emot att ha dessa sina mönster skyddade. Det har i de nämnda fallen visat sig, att ett originellt mönster är ett ekonomiskt utnyttjbart värde.

Vidare finnes det för närvarande detaljhandlande, som åt sig låtit utföra speciella mönster, för vilka de gärna vilja ha mönsterskydd, men som nu stå fullkomligt rättslösa. Även mindre näringsidkare inom de ovan nämnda industrigrenarna finnas, som för sina nyheter icke åtnjuta något skydd gentemot de större och ekonomiskt bärkraftigare firmornas kopiering av deras arbeten. Det synes oss klart, att av det nu rådande förhållandet mycken initiativkraft och vilja till utveckling måste gå förlorad. Dessa produktiva krafter, vilka från statens sida vore förtjänta av all uppmuntran, tillgodoser icke propositionen, men väl slentrianmässigheten och liknöjdheten. De invändningar, som gjorts från industriidkarna, ha en viss prägel av de obotfärdigas förhinder. I själva verket är det så, att de glas- och lervarufabriker, som avstyrkt kommittéförslaget, utgöra en enda förening, i vilkens intresse det naturligtvis ligger att söka förhindra frigörandet av nya produktiva krafter på andra håll. De ha sin ekonomiska maktställning oberoende av sina varors kvalitet. Gör man utredning av olika industriella och offentliga enheters ställning till kommittéförslaget, skall man, emot vad av kungliga propositionen skenbart framgår, komma till för det allmänna mönsterskyddet gynsamare resultat. Mot den enda intressesgruppen inom glas- och porslinsindustrien, vilken i sin tur torde haft det avgörande inflytandet på Sveriges industiförbunds avstyrkande hållning, stå flera enheter inom denna och andra industrigrenar, särskilt då mindre industri- och näringsidkare.

Inom den industri som röner inflytande av en mönsterskyddslag gör det sig för närvarande en strävan märkbar efter kvalitet. Med kvalitet menas då icke blott ett gott materiel utan också en god utstyrsel. Strä-

vandena, som inletts av Deutscher Werkbund, ha väckt genklang i de flesta länder, och liknande sammanslutningar ha bildats, om de också ännu icke fått den tyska rörelsens hela produktionen omdanande karaktär. Särskilt betydelsefullt är det förhållandet, att i England och Frankrike rörelser under kriget bildats, som ha till direkt uttalade mål att på de engelska och franska industrierna omplantera de tyska förhållandena. Man har där liksom i Tyskland funnit, att det enda i längden verksamma medlet i konkurrensen är en utveckling av varornas såväl materiella som formella kvalitet. I stadgarna för det engelska förbundet, Design and industries association, står följande yttrande: »Varje fabrikant är skyldig sitt yrke att höja det honom underställda arbetet»; ett yttrande, som av en engelsk författare, A. Clutton Brock, i en artikel »Konst och handel» kommenteras så: »Om fabrikanterna och yrkesidkarna hos ett folk icke bringa denna plikt i medvetandet och följa dess bud, om de icke göra ansträngningar att nå något mera än det för ekonomisk förtjänst direkt nödiga, så kommer med tiden deras ekonomiska förtjänst att upphöra». Det engelska sällskapet strävar ingalunda till några obestämda konstnärliga mål utan till bestämt praktiska. Men det ser klart, att mellan ett föremåls avsättningsmöjlighet och dess självständiga och värdade utstyrsel råder ett bestämt ekonomiskt avhängighetsförhållande. Härom yttrar en annan engelman, A. Lys Baldry, i en artikel »Ett nytt förbund med nya mål»: »Det måste öppet tillstås, att vi på flera av konstindustriens områden regelrätt bliva slagna av Tyskland och Österrike, emedan förhållandet mellan handel och konst i dessa länder har blivit insiktsfullare studerat och bättre förstått än här varit fallet. Mellan oss och dem, våra farligaste medtävlare, består den grundläggande skillnaden, att vi icke i tillräcklig mån uppskatta konstens oerhörda handelsvärde och de därav framspringande förtjänstmöjligheterna på den inhemska och utländska marknaden». Det torde vara skäl att vi i Sverige taga fasta på sådana yttranden.

Men en oundgänglig förutsättning för en framgång i nu berörda avseende, varvid följer en höjning av arbetares och företagares ekonomiska och kulturella standard, är en till övervägande flertalet industrier utsträckt mönsterskyddslag. Skall Sverige bli efter endast på grund av ett antal industriidkares brist på initiativkraft och kulturell ambition!

Nu har man invänt, att de ekonomiska förhållandena i storstaterna kunna tillåta en mönsterskyddslag, där våra små förhållanden förbjuda den. Oavsett hurudana förhållandena kunna bli efter världskriget i detta

avseende, kan inget bättre svar på dessa invändningar ges än att utsträcka mönsterskyddslagar utom i storstaterna finnas i Norge, Danmark, Belgien, Schweiz, Portugal, Spanien, Serbien och en hel del av Mellan-amerikas småstater. I Holland, Luxemburg och de flesta av Balkanstaterna, där mönsterskyddslagar icke finnas, äro dock mönstren skyddade i den mån de äro att anse som konstindustri och konsthantverk. Om propositionen vunne riksdagens bifall, skulle Sverige, Finland och Island vara de enda europiska kulturländer, där mönster med de i propositionen föreslagna undantagen icke åtnjöte rättsligt skydd. Detta förhållande kan knappast anses värdigt en kulturstat av Sveriges rang.

På grund härav få vi föreslå,

att riksdagen ville besluta vidtaga den ändring i Kungl. Maj:t proposition nr 5, att skydd för mönster och modeller måtte omfatta förutom trä- och metall-industrien även glasindustri, porslins- och annan keramisk industri, stenindustrien, textilindustrien med undantag av vävnader avsedda för beklädnadsartiklar, pappers-industrien (tapetindustri, grafisk industri m. m.) och läderindustrien.

Stockholm den 22 januari 1919.

Oscar Olsson.

Hjalmar Wijk.
